

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

**Bírósági közvetítés alkalmazása
a házasság felbontása és a szülői felügyeleti jog gyakorlása körében**

Szerző:

Bangóné dr. Átol Zsuzsanna

Gyula, 2021. július 12.

I. Bevezetés

Jelen dolgozatban a családjogi jogvitákban - elsősorban a házasság felbontása és a szülői felügyeleti jog gyakorlásának rendezése körében - alkalmazott bírósági közvetítést kívánom bemutatni.

A téma kifejtése során először a szélesebb nézőpontból indulok ki, így ismertetem a konfliktusok típusaival, időbeliségével, lefolyásával, megoldási módjaival kapcsolatos alapismereteket.

A következő részben vázolom az alternatív vitarendezés történetét, bemutatom a mediáció ebben elfoglalt helyét. Ezt követően már kifejezetten a közvetítés bírósági aspektusát vizsgálom, összehasonlítom egyrészt a bírósági peres eljárással, másrészt a hagyományos mediációval.

A tanulmány témáját jelentő családjogi ügyekben alkalmazott mediációval összefüggésben ismertetem annak sajátosságait, a bírósági közvetítés jogi kereteit. A bírósági közvetítés gyakorlati oldalát a mediáció bírósági szervezetrendszeren belüli megvalósulásán, a saját munkamódszerem és tapasztalataim bemutatásán keresztül jelenítem meg.

Dolgozatomat a bírósági közvetítés jelenlegi pillanatképével és a további működésre vonatkozó elképzeléseimmel zárom.

II. A konfliktus

1. A konfliktus típusai és időbelisége

„A béke nem a konfliktus hiánya, hanem a konfliktus kezelésének képessége” Dan Millman ezen idézete számomra tökéletesen szemlélteti a mediáció során követendő vezérgondolatot. A konfliktus ugyanis az emberi természet része és nem feltétlenül negatív, káros dolog. Találkozunk vele a családjunkban, munkahelyen, közlekedésben, üzleti kapcsolatokban, ügyintézés vagy bevásárlás során, de a közéletben és akár a nemzetközi kapcsolatokban is. Néha olyan mértékű, hogy legszívesebben kiiktatnánk az életünkéből. Pedig teljesen elhagyni nem fogjuk tudni, hiszen emberi mivoltunk egy részét jelenti, fejlődésre sarkallhat, és igazi kárt csak akkor tud okozni, ha kezeletlenül, feloldatlanul hagyjuk.

A történelem során a konfliktus fogalmát (a tágabb és a szűkebb értelmezésen keresztül) a tudósok és a filozófusok a saját tudományterületükhöz illeszkedő szakkifejezésekkel, és a történelmi korszakok eszmei áramlatának megfelelően igyekeztek meghatározni.

Más megközelítést alkalmazott a pszichológia, a szociológia, a pedagógia, a filozófia, vagy akár a teológia is. A kutatók, gondolkodók számtalan, különböző szempontú csoportosítást dolgoztak ki, amelyek önmagukban egy szakdolgozatnyi terjedelmet képviselnek, ezért én a mediáció szempontjából fontosabb, a konfliktusok okai szerinti kategorizálást emelem ki.

A konfliktusok kialakulásának okát Morton Deutsch, amerikai szociálpszichológus két tényezőben látja: az érintett személyek függőségi helyzetében, valamint cselekvési típusaikban, hiszen a konfliktusok többsége a versengés és együttműködés körül keletkezik, amikor ennek a két jellemző viselkedési motívumnak a területén problémák jelennek meg¹. A függőségi helyzet lehet pozitív (együttműködés) és negatív (versengés) irányú. Az együttműködés során az egyik fél céljai teljesülése esetén a másik fél céljai is teljesülnek. A versengés esetében az egyik fél céljai teljesítése érdekében a másik felet megakadályozza ugyanebben. Az érintettek cselekvési típusai lehetnek hatékonyak és nem hatékonyak aszerint, hogy a tetteik saját céljaik érdekében vagy ellene hatnak.

Konfliktus akkor alakul ki, amikor a felek a céljaikat egymás nélkül nem tudják elérni, és nem hatékony cselekvéseikkel még akadályozzák is magukat, vagy egyáltalán fel sem ismerik, hogy pozitív függőségi viszonyban vannak.

A másik csoportosítás C.W. Moore nevéhez fűződik, aki az alternatív konfliktuskezelés szempontjából a konfliktusokat okuk szerint öt csoportba sorolta². A kapcsolati konfliktusokat az erős érzelmek, téves észlelések, sztereotípiák, kommunikációs zavarok, sorozatos negatív viselkedés okozzák, tipikusan mélyre nyúlóak és eldurvultak. Az értékkonfliktus mint a legnehezebben kezelhető konfliktus, az eltérő értékek képviseléből ered, mert az embereket különböző életszemlélet, életfelfogás, értékrendszer jellemzi, és más-más kritériumok alapján ítélnék meg magatartásokat, szituációkat. Strukturális konfliktusoknak nevezzük azokat a vitákat, melyek az eltérő szabályozásokból, szervezeti meghatározottságokból, egyenlőtlenségekből származtathatók, mint például a hatalmi viszonyok, a geográfiai, környezeti tényezők, a források egyenlőtlen elosztásai.

¹ Kertész Tibor: Mediáció a gyakorlatban. Miskolc, Bíbor Kiadó, 2010. (továbbiakban: KERTÉSZ, 2010.) 18.o.

² Nagy Márta: Bírósági mediáció. Szeged, Bába Kiadó, 2011. (továbbiakban: NAGY, 2011.) 24-25.o.

Az információs konfliktusok kialakulásához a hiteles információ hiánya vezethet, mely hiány megnyilvánulhat információ-többletben is, vagy téves információban, eltérő értelmezésekben és helyzetértékelésben.

Az érdekkonfliktusok adódhatnak az egymással szemben álló, jellemzően anyagi javakhoz vagy szerepelvárásokhoz kötődő érdekek egymásnak feszüléséből.

A fentiekén túlmenően nem hagyhatók ki a szükségletalapú konfliktusok sem, amelyeket az alapvető emberi szükségletek, általános motivációk nem teljesülése okoz³. Az elismerés, bizalom, odafigyelés mind olyan szükséglet, amely nem teljesülése esetén keletkezett negatív érzelmek feldolgozása legtöbbször egyszerű eszközökkel - például egy bocsánatkéréssel - megoldható.

A kezelés szempontjából nemcsak a konfliktus tartalmának, hanem időbeliségének is fontos szerepe van, hiszen nem mindegy, hogy a vita mennyi ideje dül és a felek közötti kapcsolat milyen stádiumban van. A konfliktus eszkalációjának hat fázisát lehet megkülönböztetni⁴: jelzés során a felek egymás tudomására hozzák a véleménykülönbséget és közvetlenül megtárgyalják.

Amennyiben erre nem kerül sor, nyílt vitába kerülhetnek, amikor már érzelmileg érintettek, de képesek kommunikálni egymással, viszonylag könnyen meghallják a másik fél tényleges álláspontját, szükségleteit. A polarizáció során a felek nem tudták megoldani a problémát, az álláspontok megmerevednek, mindenki ragaszkodik a sajátjához, a felek elbeszélnek egymás mellett. A szegregáció szakaszában a felek már nem tudnak és/vagy nem akarnak egymással közvetlenül kommunikálni. A legszélsőségesebb, destruktív fázisban az érintettek a másik fél pozíciójának tönkretételére, megsemmisítésére törekcsenek. A hosszú ideig fenntartott konfliktus egy idő után kimerül, a felek elfáradnak és minden mindegy alapon már csak szabadulni akarnak a helyzetből.

A vita szakaszainak ismerete és felismerése elengedhetetlen ahhoz, hogy a konfliktuskezelés adott helyzetben megfelelő és hatékony módját tudjuk alkalmazni.

³ Kertész, 2010. 24.o.

⁴ Kertész, 2010. 27.o.

2. Vitarendező módszerek és eljárások

A vitás helyzeteket megoldó eljárások a felek különböző szintű bevonására építenek és eltérő mértékben formalizáltak. A konfliktusmegoldási módok sorában az első az elkerülés⁵, amely tulajdonképpen nem is megoldás, hiszen a felek továbbra is elkerülik a nyílt ütközést, és mindent folytatnak ugyanúgy, mint eddig. Az informális megbeszélés során már kommunikálnak egymással a felek, de ez még spontán esemény.

A közvetlen tárgyalás esetén egyeztetett időpontban, hivatalos formában kerül sor a megbeszélésre, ahol jellemzően csak a vitában részes felek vesznek részt, ők irányítják a tárgyalás folyamatát és végeredményét is. A facilitáció és mediáció során a felek közötti kommunikáció már nem zavartalan, így a tárgyalási folyamat irányítását átengedik egy harmadik, semleges személynek, de a döntést ők hozzák meg. A két kategória közötti különbséget abban lehet megragadni, hogy facilitáció esetén felek között nincsenek áthidalhatatlan ellentétek, csupán a tárgyalás hatékonyságát akarják növelni egy tárgyalásvezető facilitátor bevonásával. A mediáció során a mediátornak már a felek akadozó kommunikációját kell áthidalnia vagy adott esetben újra meg kell teremtenie.

Az eddigiek közös jellemzője, hogy a felek a jövőre koncentrálva, általában közvetlenül, vagy a megbeszélés külső kereteinek biztosításában segített módon hozzák meg döntéseiket.

A konfliktuskezelés jogi megoldási módjaiban a felek mind a vitarendező folyamat, mind annak végeredménye feletti kontrollt átadják egy külső személy részére, amely döntése múltbeli eseményeken alapul. Az arbitráció vagy döntőbírótság előtt az eljárás formálisabb, de a feleknek még van lehetőségük a folyamat struktúráját meghatározni. Az arbitrátor meghallgatja a bizonyítékokat, majd az elhangzott információk alapján meghatározza, hogy szerinte mi a leghelyesebb döntés, de nem dönti el, hogy ki az ügy győztese vagy vesztese. A hagyományos modellt a *peres* bírászkodás vagy általában a hatósági eljárás képviseli, amely során a felek közötti kommunikáció és a végső döntés meghozatalának lehetősége megszűnik. A per kezdetekori állapot rögzül, a bíró mindent ehhez mérten vizsgál és minősít. Mind az eljárás, mind az oda „bevitt” tények, körülmények, bizonyítékok köre jogszabályban szigorúan meghatározott, ugyanakkor a felek érdekei, jövőbeni együttműködésük relevanciával nem bír.

⁵ Dr. Göncz Kinga - Wagner János: Konfliktuskezelés és mediáció In: Dr. Eörsi Máttyás - Dr. Ábrahám Zita (szerk.): Pereskedni rossz! Mediáció: A szelíd konfliktuskezelés, Budapest, Minerva Kiadó, 2003. 15-16.o.

A skála végén a jogon kívüli megoldások foglalnak helyet, amelyek lehetnek erőszak nélküli, direkt akciók (pl. nyomásgyakorlás) vagy a fizikai kényszerrel megvalósított cselekmények.

3. Az alternatív vitarendezés kialakulása

Az „alternatív” az Idegen Szavak Szótára szerint „kétféle, kettős, választható, két lehetőséget nyújtó, több megoldást kínáló, másodlagos, szabványtól eltérő”. A vitarendezés szempontjából alternatívnak a konszenzusos módokat, azaz a felek tárgyalását és a mediációt tekintjük a hagyományos döntő- és perbíróssággal szemben, noha az előbbinek sokkal régebbi múltja van.

Mint ahogy a konfliktus, úgy annak megoldására törekvés is egyidős az emberi kultúrával. A vitázó felek az ősi törzsi csoportokban a család, közösség bölcseihez, majd a tekintélyelvű társadalmakban az etekintetben vezető szerepet betöltő személyekhez fordultak. A polgárisodás időszakában ezen vonatkozásban a bíróság válik fő fórummá, köszönhetően az informális szabályok formalizálódásának és az individualizációnak. Az alternatív konfliktusmegoldás mint fogalom 1920-30-as években alakult ki az Egyesült Államokban a szakszervezetek és a munkaadók csoportjai közti vitás kérdések megoldásának jellemzőjeként, majd az 1960-as évekre már mozgalommá fejlődött, és az amerikai modellel párhuzamosan több európai demokráciában is felmerült a modern jogrendszerekből való komoly kiábrándulás következményeként⁶. Az angolszász területeken (Egyesült Királyság, Ausztrália) rohamosan fejlődött az intézményes igazságszolgáltatás igénybevétele nélküli eljárás, hiszen itt maradhatott meg leginkább az igazán kölcsönös kapcsolat a bírói gyakorlat és a társadalom között. Az 1970-es évektől a gyakorlat gyorsan terjedt és egyre több elméleti, módszertani tanulmány, kutatási anyag született.

Miután a bírósági rendszer korlátai Európában is egyre inkább zavarták a társadalomkutatókat, jogtudósokat, jogalkalmazókat, az Európa Tanács, az Európai Bizottság is kijelölte a fejlődés irányait. A kutatások az angolszász jogrendszerekben már jól bevált szisztéma megismerésére, átvételére irányultak, a sajátosan európai, sokszínű nemzeti gyakorlathoz idomítottan. Uniós szinten nagy jelentőséggel bírt a 2002-ben Brüsszelben kiadott „Zöld Könyv” megjelenése, amely a polgári jog és a kereskedelem területén alkalmazható alternatív vitarendezési eljárásokról, szűkebben a mediációról szól. Kidolgozása során számba vették az alternatív vitarendezési módszereket illetően

⁶ Nagy, 2011. 20-21.o.

fennálló Európai Unió helyzetet, valamint széles körű konzultációkat kezdeményeztek a tagállamokkal és az érdekelt felekkel a közvetítés használatának előmozdítására irányuló lehetséges intézkedésekről. A kutatások eredményei alapul szolgáltak 2008. évben elfogadott, a polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjairól szóló irányelvnek⁷.

Az irányelv célja az igazságszolgáltatáshoz - különösen a közvetítési szolgáltatásokhoz - való jobb hozzáférés biztosítása, ezáltal a belső piac helyes működésének fenntartása. Alkalmazhatóságát tekintve olyan eljárásokban kell alkalmazni, amelyekben a határokon átnyúló, polgári és kereskedelmi vitás ügyben részt vevő kettő vagy több fél önkéntes alapon, közvetítő segítségével maga kísérli meg vitájának peren kívüli megállapodás elérésével történő rendezését azzal, hogy adott tagállamban végrehajthatóvá nyilvánított, közvetítés eredményeképpen létrejött megállapodás tartalmát a vonatkozó közösségi vagy nemzeti jogszabályok alapján a többi tagállamban el kell ismerni és végrehajthatóvá kell nyilvánítani.

III. A mediáció helye a bírósági eljárásban

1. A mediáció és a bírósági eljárás összevetése

Az előzőek alapján érzékelhető, hogy az egyes konfliktustípusok és -fázisok más-más kezelési módszert igényelnek. Ha a mediáció és a bírósági per korábban vázolt jellemzőit tekintjük, megállapítható, hogy a két intézmény a szűkebb értelemben vett konfliktuskezelési skála két végén helyezkedik el. Paradox módon éppen ezeket a különbözőségeket lehet felhasználni arra, hogy a mediáció adott esetben kiváltsa, gyorsítsa vagy hatékonyabbá tegye a hosszadalmas és költségigényes peres eljárást.

A vitarendezés szempontjából a közvetítés legfontosabb előnye éppen a konszenzusos jellegéből fakad: csak a felek közös kérelmére indulhat, a mediátort kiválaszthatják, a folyamatot a konfliktus típusához és fázisához igazodó módszer határozza meg, a résztvevők a konfliktust közösen saját oldják meg, amely során a döntés felelőssége az övék. Jellemzően olyan döntést hoznak, amellyel

⁷ Európai Parlament és a Tanács (2008. május 21.) 2008/52/EK. számú irányelve a polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjairól

valamennyien elégedettek, nagy valószínűséggel önként eleget is tesznek neki, így jövőbeli kapcsolatuk javul.

A perben már az azt megindító fél ellenfelének részvétele is kényszerű, az eljárás a konfliktus típusától független, mindenki számára mereven követendő, és a döntést a bíróság hozza meg. Mivel valamelyik fél részben vagy egészben elvesztesz, így egyikük vagy mindkettejük elégedetlensége garantálható, amely a kapcsolatukat nemhogy nem javítja, de akár tovább is ronthatja⁸.

2. A hagyományos és a bírósági mediáció

Az 1990-es évek társadalmi-szociológiai változásai, majd az Európai Unióhoz való csatlakozás jogharmonizációs feladatai a mediáció térnyerésének is lendületet adtak. A közvetítés első kezdeményei kezdetben a gyermekvédelem és a munkajog, valamint az egészségügy területén jelentek meg, majd a közvetítői eljárásról szóló 2002. évi LV. törvény (a továbbiakban: Kvtv.) általános jelleggel fektette le a polgári jogvitákban alkalmazható közvetítés intézményi és tevékenységi szabályait.

A Kvtv. hatálybalépését követően szerzett jogalkotói, jogalkalmazói és közvetítői tapasztalatok a bírósági rendszeren belül is elindították a közvetítés családjogi perekben belüli igénybevitelével kapcsolatos kezdeményezéseket. A 2009. évtől kezdődő folyamat eredményeképpen a jogalkotó a Kvtv. 2012. évi módosításával megteremtette a bírósági közvetítés intézményét, amely a „civil” közvetítés speciális formáját jelenti.

A mediáció két típusa sok közös pontban egyező ismérvekkel rendelkezik⁹. Mindkettő célja, hogy a felek aktívan, közösen oldják meg a konfliktust, jussanak közös egyező álláspontra, szülessen megállapodás. Az eljárás gyors (legfeljebb négy hónap), rugalmas, általában egy ülésen befejeződik, de több tárgyalásra is sor kerülhet, a vitarendezés során nincs bizonyítási eljárás. Jogi képviselő hallgatóságként lehet jelen, de legfeljebb tanácsokat adhat, részvételéhez a felek sokszor nem ragaszkodnak. A szabályok lefektetése, a folyamat kordában tartása a mediátor kezében van, viszont a döntés felelőssége közösen a feleké, hiszen a felek maguk találják meg problémájukra a megoldást. Mindkét eljárástípus legfőbb eredménye, hogy a megegyezés a felek egymás iránti bizalmát növeli,

⁸ Nagy, 2011. 132.o.

⁹ A bírósági közvetítésről- mindenkinek, szerk: Gyengéné Nagy Márta, Kőrös András, Budapest, HVG-ORAC, 2016., 34-35.o.

az emberi jövőbeni kapcsolatokat javíthatja, kiegyensúlyozhatja, így kialakul a felek megelégedésére szolgáló nyertes-nyertes szituáció.

A piaci, külső (bírószágon kívüli) közvetítés és a bírósági közvetítés közötti különbségére a mediációs utak nevükben utalnak: a bíróságon kívüli mediáció nem feltétlenül kötődik bírósági perhez, a felek közös elhatározásával azon kívül is igénybe vehető, a mediátor az Igazságügyi Minisztérium által vezetett névjegyzékből választható személy, a mediátor - a felek által közösen vagy a megállapodás alapján viselt - költsége piaci viszonyok között meghatározott, de még mindig alacsonyabb, mint a bírósági díjtételek. A bírósági mediáció specialitását jelenti, hogy csak a per megindulása után, a bírósággal szolgálati jogviszonyban álló, az OBH elnöke által kijelölt bírósági közvetítő előtt folyhat, akit a felek közvetlenül nem kérhetnek fel. Maga az eljárás illetékmentes, és a felek sikeres és végrehajtható megállapodás esetén illetékkezdvezményben részesíthetők a megegyezésre tekintettel.

3. A családi mediáció

A magyar társadalomra ma is jellemző, hogy a felek konfliktusaik könnyebb-gyorsabb megoldását egy harmadik féltől - leginkább bíróságtól - remélik, majd a tárgyalóteremben szembesülnek azzal, hogy tulajdonképpen nem adhatják elő teljes egészében a saját álláspontjukat, mert az nem tartozik szorosan a per tárgyához. A családjogi jogvitákban ennek különösen komoly következménye lehet, hiszen a családi konfliktusok főleg kapcsolati vagy szükségleti alapúak, amelyek feltárása, kezelése a per során lehetetlen, valamint a tényleges megoldás elmaradása a jövőre nézve nemcsak jogi, hanem pszichológiai vagy akár szociológiai problémákat is okozhat.

A családjogi perekben alkalmazott bírósági közvetítés sajátosságainak ismertetését megelőzően röviden kitérnék a tágabb értelemben vett családi - ezen belül a gyermekvédelmi, kapcsolatügyeleti és válási - mediáció bemutatására. Teszem ezt azért is, mert egyrészt a magyar szabályozás Európában egyedülálló módon kapcsolja a közvetítést a gyermekvédelemhez, másrészt a bírósági közvetítés a kapcsolatügyeleti mediációnak „köszönheti” létrejöttét.

3.1. A gyermekvédelmi közvetítés

A gyermekvédelmi közvetítés a gyermek szülőjével való kapcsolattartási jogán mint alapvető gyermeki jogon alapul. Az 1989. november 20-án, New Yorkban elfogadott ENSZ Gyermekjogi

Egyezményének 9. cikkének 3. pontja deklarálja, hogy az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják a mindkét szülőjétől vagy ezek egyikétől külön élő gyermeknek azt a jogát, hogy személyes kapcsolatot és közvetlen érintkezést tarthasson fenn mindkét szülőjével, kivéve, ha ez a gyermek mindenképp felett álló érdekével ellenkezik. Ezen elv jelenik meg a Ptk. 4:178. §-ában¹⁰, amely a kapcsolattartási jogot egyrészt a gyermek jogaként, másrészt a szülő jogaként és kötelezettségeként határozza meg, de egyebekben keretjellegű szabályozást ad.

A Gytv.¹¹ 7. §-ában a gyermekek alapvető jogai között rögzíti a gyermeknek a szüleivel és más hozzátartozóival való kapcsolattartását. A gyermekvédelmi közvetítői eljárás - fenti jogszabályokon alapuló - részletszabályait a Gyer.¹² tartalmazza.

Amennyiben a kapcsolattartás rendezésével és a szülői felügyeleti jog gyakorlásával összefüggésben a szülők vagy a kapcsolattartásra jogosult más személyek között vita keletkezik, akkor a gyámhivatal a felek együttes kérelmére vagy hivatalból a Kvtv. szerinti közvetítői eljárást rendel el. A közvetítői eljárás kötelező jelleggel is elrendelhető, de csak a szülők számára. A közvetítői eljárásban a közvetítő a gyermek érdekének megfelelően segíti elő a felek közötti vitát lezáró megállapodás létrehozását. A gyámhatósági eljárással összefüggésben alkalmazott közvetítői eljárás lehet gyermekvédelmi közvetítői eljárás vagy támogatott közvetítői eljárás. A gyermekvédelmi közvetítői eljárás során a felek választása alapján az Országos Gyermekvédelmi Szakértői Névjegyzékbe vagy a közvetítői névjegyzékbe felvett közvetítő, míg a támogatott közvetítői eljárás során a felek lakóhelye szerinti területi gyermekvédelmi szakszolgálat közvetítője nyújt közvetítői szolgáltatást a felek számára. A klasszikus közvetítéstől eltérően a közvetítő személyéről nem a felek, hanem a gyámhivatal dönt, és ő is kéri fel a feladat ellátására.

Alapelveiben, módszertanában követnie kell a mediáció általános szabályait, mégis eltérő szakmai fogások, súlypontok, speciális érdekek mentén kell működnie. A gyermekek ügyében eljáró mediátor itt is egy harmadik, kívülálló, a konfliktusban nem érintett személy, aki a felek közötti tárgyalást kézben tartja, és hozzásegíti az érintetteket a mindenkinek előnyös megállapodás létrehozásához. A mediáció e típusa is a jövőre koncentrálni, önkéntes. A döntés lehetősége a feleknél van, a közvetítő

¹⁰ Ptk. 4:178. § [A kapcsolattartás joga]

(1) A gyermeknek joga, hogy különélő szülőjével személyes és közvetlen kapcsolatot tartson fenn. A gyermeket nevelő szülő vagy más személy köteles a zavartalan kapcsolattartást biztosítani.

(2) A gyermekétől különélő szülő - ha a bíróság vagy a gyámhatóság eltérően nem rendelkezik - jogosult és köteles gyermekével kapcsolatot tartani.

¹¹ 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló

¹² 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról

az érdekek feltárásán keresztül igyekeznek őket - a megértésen és elfogadáson keresztül - hozzásegíteni a megegyezéshez, az indulatok kezelésével, a viselkedési szabályokra vonatkozó megállapodással, a nyilvánosság kizárásával. Ugyanakkor a gyermekvédelmi közvetítői eljárás alatt a mediátor nem lehet semleges résztvevő, hanem a gyermek érdekeit kell képviselnie a szülők közötti konfliktusban¹³.

3.2. A kapcsolatügyeleti mediáció

A kapcsolatügyeletek célja a gyermek és a különélő szülő közötti kapcsolat kiépítése, javítása, ápolása, annak az állapotnak a megközelítése, amely lehetővé teszi a szülőknek, hogy szülőként tudjon működni, és a gyerekeknek, hogy szülője gyermekének érezhesse magát¹⁴. A kapcsolatügyelet története 1990-ben indult, amikor ilyen név alatt rendszeres szolgáltatás indult Budapesten az Erzsébetvárosi Nevelési Tanácsadóban, majd az országos hálózat kiépítését követően 2003-ban megalakult a Magyar Kapcsolatügyeleti Mediátorok Országos Szakmai Szövetsége (MAKAMOSZ).

Korábban említettem, hogy a bírósági közvetítés tulajdonképpen a kapcsolatügyeleti mediáció révén jött létre. A Kvtv. gyakorlati alkalmazása körében szerzett tapasztalatok felkeltették a bíróságok érdeklődését is a téma iránt, és a családjogi perekben elindultak a kezdeményezések a kapcsolatügyeleti mediációs szolgáltatások igényvételére. Ennek lehetőségét először a Csongrád Megyei Bíróság és a Magyar Kapcsolatügyeleti Mediátorok Országos Szövetsége által 2006-ban kötött együttműködési megállapodás teremtette meg, amely sikere később az Országos Mediációs Kísérleti Program, majd a bírósági közvetítés mint külön mediációtípus Kvtv.-be foglalásához vezetett.

A szülők a kapcsolatügyeletet önként, vagy a gyámhivatal, illetve a bíróság határozata alapján kereshetik fel. Először írásban tájékoztatást kapnak a kapcsolatügyelet munkamódszeréről, a házirendről, majd külön-külön négy szemközti beszélgetésre kerül sor, ahol kapcsolatügyeleti megállapodás keretében rögzítik az együttműködés feltételeit.

Ezt követően vehetnek részt a szülők a mediációs tárgyaláson, ahol megkötik egymással a kapcsolattartást szabályozó megállapodásukat, amelyben foglaltaknak megfelelő időpontokban, időtartamban, helyszínen és módon jöhetnek létre ezután a találkozások a szülő gyermek kapcsolat aktuális szintjének megfelelő formában.

¹³ Juhászné Koós Edit: Speciális jellemzőkkel bíró hungaricum: A gyermekvédelmi közvetítői eljárás dilemmái (https://adreupe.uni-miskolc.hu/files/49/ADR-2017-1_Koos.pdf) (2021. 02. 19.)

¹⁴ Dr. Kardos Ferenc: Kapcsolatügyeletek Magyarországon (<https://www.makamosz.hu/bemutakozas/a-kapcsolatugyelet-tortenete>) (2021. 02. 19.)

Az általános és a gyermekvédelmi közvetítéshez képest specialitás, hogy a közvetítést csak külön képzés keretében kiképzett kapcsolatügyi mediátorok végezhetik, akik gyakran párosával vezetik az ülést. A szülők helyzete és a konfliktus mélysége függvényében különleges technikák (pl. „sétáló” mediáció) alkalmazhatóak.

3.3. Válási mediáció

A házasság felbontása a polgári társadalmak kialakulásáig nem volt lehetséges, ugyanakkor minden kor és jogrendszer megtalálta azon lehetőségeket, hogy a feleket legalább „ágytól, asztaltól” elválassa. A házasság érvénytelenítése kivételes jellegű volt, a bontás alternatívájaként a békéltetést alkalmazták, amelynek fő célja a felek eltérítése a válási szándékuktól. A jelenleg hatályos magyar jogrendszerben a házasság felbontására kizárólag bírói úton, házassági bontóperben van lehetőség. Ugyanakkor a válás elsősorban nem jogi, hanem érzelmi folyamat, amelyben az érzelmeket, indulatokat nem lehet jogszabályokkal kordában tartani.

A kapcsolat felbomlása mindkét fél számára veszteség, amely feldolgozása akár hosszabb folyamat is lehet. A bíróságon nincs lehetőség a válás érzelmi kezelésére, a bírót kötik az anyagi és eljárásjogi szabályok.

A bírói békítés intézménye mint a válással összefüggő mediáció első megjelenése a magyar jogban a Csjt. 1986. évi módosításával¹⁵ jelent meg. A házassági bontóper megindulása előtt a perre hatáskörrel bíró és illetékes helyi bíróság előtt bontóper előtti meghallgatást kellett kérni, amely során a bíróság tájékoztatta a feleket az eljárás jelentőségéről és a bontás várható következményeiről, majd megkísérelte a házastársak kibékítését. Ha a békítés eredményre vezetett, a bíróság az eljárást megszüntette, míg ellenkező esetben a bontóper előtti meghallgatást végzéssel befejezetté nyilvánította. Ezen túlmenően a bíróság a per bármely szakában megkísérelhette a felek békítését.

Bár a bontóper előtti meghallgatásnak végül a gyakorlat nem igazolta létjogosultságát, annak 1995. évi hatályon kívül helyezését követően is fennmarad a házasság megmentésére törekvés a polgári perjogban. Így a 2016. évi CXXX. törvény (új Pp.) is rendelkezik 456. § (2) bekezdésében a békítés bírói megkísérléséről.

¹⁵ 1986. évi IV. törvény 40. §

A békítés felek közötti kapcsolat javítására irányul, de nem mediáció. A mediáció korábban ismertetett ismérvei mentén a különbségek jól tetten érhetőek¹⁶. A bírósági békéltetés során az ügyura a bíró, míg a mediációban maguk a felek. A békéltetés célja a felek tárgyalókészségének növelése révén kompromisszum létrehozása, ezáltal a felek pozicionális egyezkedésként, szigorúan a jogvita keretein belül egy jogilag releváns egyezséget hoznak létre.

A mediációban a felek érdekalapú tárgyalás - így a jogvita keretein kívül - során, kommunikációjuk helyreállításával találhatják meg a mindkét fél számára legjobb megoldást (konszenzus), amely nemcsak jogilag releváns megállapodás lehet.

Tekintve azt, hogy a békéltetés a felek részéről nem önkéntes, célja a konfliktus megszüntetése egy erősebb bírói befolyással, hatékonyságát tekintve nem érhet fel a mediációval, amely a felek önkéntes részvétele mellett a konfliktus - saját maguk általi - megoldására helyezi fókuszot.

A társadalmi, szociológiai változások folyamatosan átértékelték a házasság és a család helyzetét. Főleg a XX. század második felétől érzékelhető, hogy eltolódik a hangsúly az érdekalapúságtól az érzelemalapú kapcsolatok felé. Véleményem szerint jelenleg már „átestünk a ló túloldalára”, bármilyen nézeteltérés, véleménykülönbség, a házasság dinamikájában óhatatlanul és természetesen fellépő probléma esetén hanyatt-homlok rohanunk a bíróságra. Ott pedig a feldolgozatlan konfliktus bemerevedik vagy elfajul, és az egész család jövőjét meghatározó következményekkel járhat. Épp ezért találok szimpatikusnak Somfai Balázs különéléssel kapcsolatos elképzelését¹⁷, amely szerint a különélés bevezetése megfontolandó lenne egyrészt azokban az esetekben, amelyekben a bontást csak az egyik fél kéri, és nincs a felek között egyetértés még a bontás tekintetében sem. Másrészt célszerűnek mutatkozik akkor is, amikor a felek egyező akaratnyilvánítás mellett nem tudnak a járulékos kérdések mindegyikében egyezséget kötni. A felek érzelmi állapota sokszor önmagában a bírósági tárgyalás miatt is zaklatott, a higgadt és átgondolt döntésre képtelenek. Az ilyen és hasonló esetekben a különélés elrendelése lehetőséget adna a feleknek, hogy döntésüket újra gondolják, és bontási szándékuk fenntartása során eredményesen egyezséget kössenek.

¹⁶ Nagy, 2011. 137-138. (táblázat nyomán)

¹⁷ Somfai Balázs: Bontás és közvetítés. In: Családi Jog 2003. 2. szám, 6.o.

IV. Bírósági közvetítés a hatályos családjogban

A polgári perek típusait tekintve sehol máshol nincs akkora létjogosultsága a közvetítésnek, mint a családjogi ügyekben. A kapcsolat felbomlása vagy a gyermek feletti szülői felügyeleti jogok gyakorlásának rendezése olyan érzelmeket, indulatokat és érdekeket hozhatnak felszínre, amelyek tárgyalótermi körülmények között kezelhetetlenek. Előfordulhat, hogy a felek közötti viszonylag normális kapcsolat romlik meg a szigorúan szabályozott eljárásban „kikényszerített” álláspontok rögzítése okán. Olykor a per lezárását csupán a kommunikáció helyreállítása is gyorsíthatja.

Éppen ezért a családjogi jogviták területén használhatóak legjobban és leghatékonyabban a klasszikus mediációs technikák, hiszen itt a legerősebb a késztetés a pároknál, hogy saját ügyükben maguk döntsenek, a gyermek érdekében a kapcsolatot továbbra is fenntartsák.

1. A közvetítői tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvény

Az ezredfordulóra a magyar jogalkotás figyelme is elkezdett az alternatív vitarendezés felé fordulni. Az igazságszolgáltatási reform keretében igény mutatkozott a polgári jogviták bíróságon kívüli rendezését lehetővé tévő új típusú konfliktuskezelő kultúra kialakítására, amely az érdekeltek problémáira gyorsabb és olcsóbb megoldással szolgálhat, másrészt tehermentesíti a túlterhelt bíróságokat¹⁸.

A kodifikációs folyamat eredményeképpen az Országgyűlés a 2002. december 3-i ülésnapján elfogadta a közvetítői tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvényt (a továbbiakban Kvtv.), amely átfogó jelleggel szabályozza a közvetítéssel megoldható polgári jogviták körét, szervezeti kereteit, alapelveit, valamint magát a közvetítői eljárást.

A gyakorlatban elért sikerek és az egyidejűleg a bíróságon belül is meginduló kezdeményezések révén 2010-re a Kvtv.-ben önálló fejezetet kapott a bírósági közvetítés intézménye, amely a közvetítés általános alapjain nyugszik, és három pillérre épülve biztosítja a felek konfliktusainak kezelését¹⁹.

¹⁸ Dr. Juhász Edit: Törvény a közvetítői tevékenységről In: Dr. Eörsi Máttyás - Dr. Ábrahám Zita: Pereskedni rossz! Mediáció: A szelíd konfliktuskezelés, Budapest, Minerva Kiadó, 2003. 54.o.

¹⁹ Dr. Gyengéné dr. Nagy Márta: A bírósági közvetítés fejlődésének lehetőségei Magyarországon. In: Családi Jog 2014. 4. szám, 2.o.

A bírósági közvetítés a bírósági szervezetrendszerhez kötött, mind a bírósági közvetítők személyi körét, mind a közvetítés alkalmazhatóságát illetően (a bírósági közvetítés első pillére). A közvetítői képzésben részesült bírók, bírósági titkárok, rendelkezési állományban levő nyugdíjas bírók a bíróság falain belül ingyenesen végzik ezt a tevékenységet. Második pilléreként az ügyfélnek lehetősége van a piaci árakhoz képest olcsóbban igénybe vehető mediációs szervezetek felkérésére a bírósági közvetítésben. Mindemellett bármely fél választhat magának közvetítőt az Igazságügy Minisztérium által vezetett névjegyzékből a törvényben foglalt feltételekkel (harmadik pillér).

2. Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény

A bírósági közvetítői eljárás alkalmazásának stabil alapját az anyagi jogi szabályokban való megjelenése teremtette meg. A jogalkotó a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) Negyedik - Családjogi - Könyvének a házassági bontóperre és a szülői felügyeleti jog gyakorlásának rendezése iránti perekre vonatkozó rendelkezései között helyezte el a közvetítésre vonatkozó szakaszokat, amelyek megjelenése a Polgári perrendtartás és a bíróságok működésével kapcsolatos szabályok módosulását is eredményezte.

2.1. Közvetítés a házassági bontóperben

A Ptk. 4:22. §-a értelmében a házastársak a házassági bontóper megindítása előtt vagy a bontóper alatt - saját elhatározásukból vagy a bíróság kezdeményezésére - kapcsolatuk, illetve a házasság felbontásával összefüggő vitás kérdések megegyezésen alapuló rendezése érdekében közvetítői eljárást vehetnek igénybe. A közvetítői eljárás eredményeként létrejött megállapodásukat perbeli egyezségbe foglalhatják.

A felek részére a per megindítása előtt csak a hagyományos, míg a per megindulását követően már a bírósági közvetítés is biztosított.

Noha a Ptk. a felek kapcsolatának rendezésére is utal, a közvetítés nem a partnerek békítését szolgálja, hanem azt, hogy a vitás kérdéseket mindkettejük számára vállalható módon rendezzék.

A mediációs tárgyalások alkalmat nyújthatnak arra, hogy a házastársak a közöttük felmerülő és jogi rendezést is igénylő kérdések kapcsán egymásnak kifejtthessék álláspontjukat, és olyan megállapodást

hozzanak létre, amelyben nem, vagy nem feltétlenül a jogi érdekeik dominálnak, hanem emberi motivációik, tényleges szándékaik²⁰.

2.2. Közvetítés a szülői felügyelet rendezése iránti perekben

A bíróság indokolt esetben kötelezheti a szülőket, hogy a szülői felügyelet megfelelő gyakorlása és az ehhez szükséges együttműködésük biztosítása érdekében - ideértve a különélő szülő és a gyermek közötti kapcsolattartást - közvetítői eljárást vegyenek igénybe.

A Ptk. fenti, 4:172. §-a az ún. kötelező mediáció anyagi jogi alapját jelenti.

A kötelező mediáció eredete a közvetítés kiindulópontjának számító angolszász jogrendszerekben található. Itt a „klasszikus” önkéntes mediáció (voluntary mediation) mellett még két típust kezdtek megkülönböztetni: a kötelező (obligatory) és a kötelezően ajánlott (mandatory) mediációt. A hivatkozott Ptk. szakasz az utóbbi típust képviseli. A szakmai körökben élénk vitákat generáló, és gyakran féleértett kötelezettség lényege nem a közvetítői eljárásban való részvételre irányul, hanem arra, hogy a felek egy külső, harmadik személytől kapott instrukció alapján kötelesek megfontolni a mediáción való részvétel lehetőségét, és közösen döntenek abban, hogy igénybe veszik-e ezt a lehetőséget a jogvitájuk rendezésében²¹.

A kötelező közvetítésre kötelezés esetén a Kvtv. IV/B. fejezetében foglaltak szerint a bíróság arra kötelezi a feleket, hogy vitájuk - részben vagy egészben - megállapodással történő lezárása céljából legalább egy közvetítővel együttműködjenek. Ezen együttműködési kötelezettségük keretében a felek kötelesek közösen, 15 napon belül, a kötelezést tartalmazó határozat csatolása mellett közvetítőhöz fordulni, és az első közvetítői megbeszélésen részt venni. A közvetítőhöz fordulás megtörténhet bíróságon kívüli közvetítő felkérésével és bírósági közvetítés iránti kérelem benyújtásával egyaránt. A közvetítői megbeszélésen való megjelenéssel összefüggésben a közvetítő igazolást ad, amely irányulhat a felek részvételének megállapítására, vagy arra, hogy a közvetítői eljárás már megindult, de még nem fejeződött be. Abban az esetben, ha a fél jelezte a közvetítői eljárás igénybevételére vonatkozó kötelezettségét, de a másik fél nem jelent meg, akkor a közvetítő igazolja a fél részére, hogy a kötelezettség teljesítésének elmaradásának oka nem e félnek a közvetítővel való együttműködésének hiánya.

²⁰ Vékás Lajos / Gárdos Péter (szerk.): Nagykomentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez. <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/367/id/A14Y1522.KK/ts/20200101/lr/chain10530/> (2021.03.06.)

²¹ A bírósági közvetítésről- mindenkinek, szerk: Gyengéné Nagy Márta, Kőrös András Budapest, HVG-ORAC, 2016. 20.o.

3. A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény

A vitázó felek megegyezési hajlandósága esetére már a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: rPp.) is tartalmazott megoldási módokat, összhangban a Kvtv. 2. §-ában megjelenő a permegelőzési funkcióval.

A rPp. 127. § (1) bekezdése alapján, ha a kereset jegyzőkönyvbe mondása alkalmával a felperessel együtt a bíróság előtt az alperes is megjelent, a bíróság a keresetet a tárgyalási jegyzőkönyvbe foglalta, majd a felek kérelmére a tárgyalást nyomban megtartotta.

Ha az alperes a kereset jegyzőkönyvbe mondása alkalmával nem volt jelen a perre egyébként illetékes bíróság előtt, akkor a bíróság a tárgyalásra azonnal határnapot tűzött, s arra a felperest szóban megidézte.

Kifejezetten a perelhárítás eszközeként került beiktatásra az egyezségi kísérletre történő idézés szabályanyaga²². A per megindítása előtt a perre illetékes és hatáskörrel rendelkező járásbíró - kérelemre - az ellenérdekű feleket egyezségi kísérletre megidézte. Ha a felek között az egyezség létrejön, azt a bíróság végzésével jóváhagyja, ennek hiányában az eljárás - a felperes kérelmére - szóbeli kereset azonnali tárgyalásának szabályai szerint folytatódott.

Minderre lehetőség volt akkor is, ha a felek idézés nélkül, például panasznapon, egyezségkötés céljából jelentek meg a bíróság előtt.

Ugyanakkor egyik jogintézményt sem lehetett személyállapotú perekben alkalmazni, és valójában nem is váltották be a hozzájuk fűzött várakozásokat sem, ezért a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) koncepcionálisan elérő szabályozást vezetett be.

A Pp. X. fejezete a perindítás előtti egyezségi kísérletet már nem teszi kötelezővé, illetve leválasztja a peres eljárásról is. A Pp. 167. § a közvetítői eljáráshoz kapcsolódó egyezségi kísérletről rendelkezik. Témánkat érintő jelentősége abban áll, hogy lehetőséget teremt a bíróságon kívüli közvetítői eljárásban létrejött megállapodás végrehajtható okiratba foglalására.

Ha közvetítői eljárásban a felek között megállapodás jött létre, annak egyezségeként történő jóváhagyása érdekében bármelyik fél a per megindítása előtt a perre hatáskörrel és illetékességgel

²² Vékás Lajos / Gárdos Péter (szerk.): Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez. <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/1/id/95200003.TV/ts/20170102/lr/chain1737/> (2021. 03. 15.)

rendelkező bíróságon - a megállapodást csatolva - egyezségi kísérletre idézést kérhet. Ha az egyezségi kísérletre idézést a megállapodást megkötő felek közösen kérik, az eljárás bármely hatáskörrel rendelkező bíróságon lefolytatható. Az eljárásban a jogi képviselő nem kötelező, a bíróság az egyezségi kísérlet határidejét a kérelem beérkezésétől számított harminc napon - közös kérelem esetén tizenöt napon - belüli időpontra tűzi ki. A bíróság a felek között létrejött egyezséget jegyzőkönyvbe foglalja az egyezés jóváhagyására vonatkozó általános rendelkezések szerint. Kiemelendő, hogy ezen egyezés csak a közvetítői eljárásban megkötött megállapodással azonos tartalmú lehet, amely végrehajthatóságát a közvetítő nem vizsgálja, ezért ezen vonatkozásban a jóváhagyónak kell körültekintéssel eljárnia. Bár az eljárás peren kívüli eljárás, bírósági titkár az egyezés jóváhagyása tárgyában határozatot nem hozhat. Ha a felek között nem jött létre egyezés, a bíróság az eljárást végzéssel eredménytelennek nyilvánítja és lezárja. A végzés elleni fellebbezés lehetőségét a bírósági polgári nemperes eljárásokban alkalmazandó szabályokról, valamint egyes bírósági nemperes eljárásokról szóló 2017. évi CXVIII. törvény 1. § (5) bekezdése teremti meg²³.

A felek egyezségkötésre való kísérletet közvetítői eljárás nélkül is tehetnek a Pp. 168. §-a alapján az előzőektől némiképp eltérő feltételekkel. Közvetítői eljárás hiányában közös kérelem esetén is csak a perre hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróságon lehet egyezségi kísérletre idézést kérni. Mivel megállapodás értelemszerűen nincs a felek között, ezért a kérelem tartalmát a jogvita tárgyának és a tervezett egyezésnek a megjelölése képezi. Az eljárásban a jogi képviselő az általános szabályok szerint kötelező (pl. törvényszék előtt).

Ha a kitűzött határidőn nem jött létre egyezés, a bíróság nem zárja le az eljárást, hanem a közvetítői eljárás igénybevételének lehetőségéről tájékoztatja a feleket. Ha valamennyi fél úgy nyilatkozik, hogy a közvetítői eljárást igénybe veszi, az eljárás közös kérelmükre szünetel. Mivel ekkor már bírósági eljárás van folyamatban, a felek nemcsak a bíróságon kívüli mediátorhoz, hanem bírósági közvetítőhöz is fordulhatnak.

A szünetelő eljárás folytatásának kizárólag akkor van helye, ha a folytatást határidőben kérő fél a kérelme mellé csatolja a felek között a közvetítői eljárásban létrejött megállapodást.

²³ Civilisztikai Kollégiumvezetők 2017. november 20-21-ei Országos Tanácskozásának 17. állásfoglalása

Amennyiben a felek között a közvetítői eljáráson kívül jön létre megállapodás, a folytatás iránti kérelmet el kell utasítani²⁴.

A már folyamatban lévő perekben a perfelvételi szak lezárásakor merülhet fel a felek megegyezésének lehetősége, hiszen ekkorra rögzülnek a jogvita ténybeli és jogi keretei, a peres felek előadták bizonyítási indítványukat. Amennyiben a bíró úgy ítéli meg, hogy esély mutatkozik a megegyezésre, megkísérli azt létrehozni. A bíró számára ez nem kötelezettség, viszont megegyezési szándék hiányában is köteles tájékoztatni a feleket a közvetítői eljárás - bíróságon kívüli vagy bírósági - igénybevétele és az ehhez kapcsolódó szünetelés lehetőségéről.

A Pp. permegelőzésre és megegyezés előmozdítására irányuló jogalkotói szándéka alapján az egyezség létrehozásának megkísérlése nemcsak a perfelvételi szakban, hanem a per bármely szakaszában - így a másodfokú és a perújítási eljárásban is - a bíró és a felek rendelkezésére áll.

Annak érdekében, hogy a felek a mediáció igénybevétele esetén teljes egészében a peren kívüli megegyezésre tudjanak koncentrálni, a per közös kérelmükre szünetel.

A perhatékonyaság biztosításra érdekében a per közös kérelemre történő szünetelésére három alkalommal kerülhet sor, valamint négy hónap szünetelés után a per megszűnik, ha egyik fél sem kéri a folytatást.

Eltérő szabályok alkalmazandóak a közvetítés kötelező elrendelése során. A Ptk. 4:172. §-a alapján a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránti perben a bíróság indokolt esetben kötelezheti a szülőket, hogy a szülői felügyelet megfelelő gyakorlása és az ehhez szükséges együttműködésük biztosítása érdekében - ideértve a különélő szülő és a gyermek közötti kapcsolattartást - közvetítői eljárást vegyenek igénybe. Ezesetben a közvetítői eljárás igénybevétele szükségességéről nem a felek, hanem a bíróság dönt, amellyel egyidejűleg a pert hivatalból felfüggeszti.

A per folytatására akkor kerül sor, ha bármelyik fél igazolja, hogy a közvetítői eljárás befejeződött, vagy az első közvetítői megbeszélésen részt vett, de a közvetítői eljárás nem indult meg, vagy a közvetítői eljárás igénybevétele kötelező határozat közlésétől számított két hónap telt el anélkül, hogy a felek fenti igazolásokat valamelyikét becsatolták volna. Utóbbi eset alóli kivételt képez, ha a megindított közvetítői eljárás két hónapon belül várhatóan nem fejezhető be, de ezen tény a felek

²⁴ Civilisztikai Kollégiumvezetők 2017. november 20-21-ei Országos Tanácskozásának 18. állásfoglalása

legkésőbb a határidő lejárta előtt nyolc nappal a bíróságnak közösen bejelentik és hitelt érdemlő módon igazolják, akkor a peres eljárás mindaddig nem folytatható, amíg a közvetítői eljárás be nem fejeződik.

V. Bírósági közvetítés a gyakorlatban

A 2003. március 17. napján hatályba lépő Kvtv. megteremtett egy olyan, sajátos permegelőző vagy bírósági, illetve hatósági eljárás befejezését elősegítő, egyeztető, konfliktus-kezelő, vitarendező eljárást, amely célja, hogy a vitában érdekelt felek kölcsönös megegyezése alapján a vitában nem érintett, harmadik személy (közvetítő) bevonása mellett a felek közötti vita rendezésének megoldását tartalmazó írásbeli megállapodást hozzanak létre.

Visszaulván a kapcsolatügyi mediáció körében leírtakra, ismét kihangsúlyozom Csongrád Megyei Bíróság és a Magyar Kapcsolatügyi Mediátorok Országos Szövetsége által 2006-ban kötött együttműködési megállapodásának érdemét, amely sikere később az Országos Mediációs Kísérleti Program elindításhoz vezetett. Az IRM finanszírozásával, az Országos Igazságszolgáltatási Tanács Hivatal (OITH) irányításával, az Országos Mediációs Egyesület közreműködésével, és az OITH által felállított Országos Mediációs Munkacsoport koordinálásával 2009. március 1. és 2010. március 1. között zajló program eredményei kiértékelésre kerültek.

A hatástanulmány foglalkozott a bírósági közvetítés alkalmazási körével, önkéntes vagy kötelező jellegével, a bíróságon kívüli és bírósági mediáció kapcsolódási pontjaival, a mediátorok személyi körével, és a jogalkotás fejlődési irányjaival²⁵.

Két éves szünetet követően az OITH-t felváltó Országos Bírósági Hivatal vezetőjének támogatása új lendületet adott a bíróságon belüli közvetítés elterjedésében. A Mediációs Munkacsoport a program szakmai örökségét fejlesztve egyrészt aktívan részt vett a jogszabályalkotásban és -véleményezésben, másrészt folytatta a kísérleti programokat egyes bíróságokon.

²⁵ A bírósági közvetítésről- mindenkinék, szerk: Gyengéné Nagy Márta, Kőrös András Budapest, HVG-ORAC, 2016., 18-23.o.

Mindennek eredményeképpen 2012. július 24. napján hatályba lépett a 2012. évi CXVII. törvény 39. § (2) bekezdésével beiktatott Kvtv. 4/A. fejezete, amely révén közvetítői tevékenység immáron a bíróságon belül is folytatható lett.

A jogszabályváltozás nemcsak elméleti síkon, hanem a gyakorlatban is változást indukált, hiszen szükségessé vált a beérkező kérelmek bírósági ügyvitelbe történő beillesztése. A BÜsz.²⁶ 2012. október 6. napjától kiegészült az IX/A. fejezettel, amely a bírósági közvetítés általános bírósági ügyviteltől eltérő szabályait tartalmazza.

A BÜsz. 75/A. § rögzíti a bírósági közvetítői ügy fogalmát, amely szerint az a bírósági közvetítés iránti kérelemben megjelölt peres vagy nemperes bírósági eljárás (a továbbiakban: alapügy) alatt a bírósági közvetítő által lefolytatott - lajstromozás szempontjából polgári nemperes ügycsoportba tartozó - bírósági közvetítői eljárás.

Az eljáró közvetítőt nem a felek választják, hanem az ügyelosztásra jogosult bírósági vezető a bíróság ügyelosztási rendje szerint jelöli ki az eljáró bírósági közvetítőt.

A bírósági közvetítői ügy összes iratát a bírósági közvetítő kezeli az ügy befejeződését követő 10 évig úgy, hogy a bíróság egyéb irataitól elkülönítetten és elzártan kell tartania.

A bírósági a közvetítői ülésjegyzék a tárgyalási jegyzéktől eltérően nem nyilvános.

A bírósági közvetítői ügyről felvilágosítást és az iratokból másolatot nem a kezelőiroda, hanem a bírósági közvetítői ügy befejeződését követően is csak bírósági közvetítő adhat.

Ugyanakkor a bírósági közvetítői ügyben részt vevő felekkel a bírósági közvetítő tart kapcsolatot szóban, telefonon, írásban, amely lehet akár telefax és elektronikus levél is. A bírósági közvetítő adja meg a bírósági közvetítőként eljáró bírósági titkár nevével, az első tájékoztató megbeszélés időpontjáról és az eljárásban történő képviselő lehetőségéről szóló tájékoztatót. A korábbi tapasztalatok fényében a BÜsz. módosításában megjelent azon javaslat, amely szerint a közvetítés helyszíne lehetőleg ne tárgyalótermi környezetben, hanem egy semleges, a felek egyenrangúságát jelképező helyiségben legyen. Így a BÜsz. 75/A. § (9) bekezdése kimondja, hogy az első közvetítői

²⁶ 14/2002. (VIII. 1.) IM rendelet a bírósági ügyvitel szabályairól

megbeszélés és a bírósági közvetítői eljárás ülése a közvetítés céljának megfelelő helyen tartható meg.

1. OBH utasítások

A bírósági közvetítéssel kapcsolatos első részletszabályozást a 20/2012. (XI. 23.) OBH utasítás tartalmazta, amely elsősorban a közvetítővé válás módját határozta meg: a közvetítői képzés elvégzését tanúsító bírósági titkár kijelölés iránti kérelmét a törvényszék elnöke a véleményével együtt felterjeszti az OBH elnökéhez, aki a kijelölést határozatlan időre vagy legfeljebb három évre adja meg. Az utasítás rögzítette a mediátorok munkaköri leírásban is megjelenő feladatait, valamint a bíróság általános tájékoztatásának kereteit. A közvetítés összehangolását országos, illetve törvényszékenként helyi koordinátorok végzik.

A gyakorlatban felmerülő igények jelentek meg a bírósági közvetítésről és a kijelölés feltételeiről szóló szabályzatról szóló 11/2014. (VII. 11.) OBH utasításban, amely alapján már bíró is kérhette közvetítővé történő kijelölését, valamint szabályozásra került a kijelölés megszűnése is.

Az eredmények, a bírósági mediáció egyre ismertebbé válása, valamint a rendszerben dolgozók fejlesztési javaslatai nyomán hosszas és alapos előkészítés után 2019. november 15. napján lépett hatályba 23/2019. (XI. 14.) OBH utasítás. Az új bírósági közvetítésről szóló szabályzat részletesen szabályozta az országos és a helyi koordinátor feladatait, megbízásuk, kijelölésük feltételeit, kiegészítő javadalmazásukat. A gyakorló mediátorok számára legnagyobb hatású változásként bevezette a bírósági közvetítői instruktor intézményét, aki a bírósági közvetítők szakmai és módszertani támogatójaként a bírósági közvetítői tevékenység hatékony és magas szakmai színvonalon történő ellátását, fejlesztését segíti.

A személyes ismeretségembe tartozó közvetítők és magam is nagy várakozással álltunk az új lehetőség előtt, hiszen az instruktor feladataként olyan módszerek kerültek meghatározásra, amely a szakmai fejlődésünket segítették volna elő. Így többek között hospitálás, egyéni esetmegbeszélés, tanácsadás révén vagy szakmai-módszertani útmutató alapján személyes támogatást nyújt a bírósági közvetítőknek, ezen belül konzultációs lehetőséget biztosít, csoportos esetmegbeszélést tart, részt vállal a bírósági dolgozók közvetítés iránti érzékenyítésében. Tekintve azt, hogy a közvetítői üléseken a közvetítőn és a feleken kívül főszabályként más nem vehet részt, az ott elhangzottakról a titoktartás

miatt semmilyen írásos dokumentum nem készül, még a több éve kijelölt mediátorokban is felmerül az igény a tevékenységükkel kapcsolatos visszajelzésre vagy egy-egy eset utólagos átbeszélésére a jövőbeli fejlődés érdekében.

Minderre azonban már nem kerülhetett sor. Két és fél hónappal később a bírósági közvetítés részletes szabályairól szóló 3/2020. (I. 31.) OBH utasítás megszüntette az országos és a helyi koordinátor, a helyi koordinátor-helyettes, a közvetítői instruktorkor, illetve a vezető instruktorkor megbízását. A bírósági közvetítéssel kapcsolatos központi igazgatási feladatokat az OBH Igazgatásszervezési Főosztályához telepítette.

2. Képzések

A bírósági közvetítés megismertetése és népszerűsítése egy meglehetősen nehéz és lassú folyamat. A szakmai elfogadáshoz jó alap volt, hogy a kezdeményezések alulról, bíróságon belülről indultak. A kezdeti sikereket felismervén később a bírósági igazgatás is az ügy mellé állt. Ugyanakkor valódi eredményt akkor lehet elérni, ha a bírók egyfajta belülről jövő készletként, meggyőződésből utalnak az ügyeket a bírósági közvetítők elé. Álláspontom szerint ezt csak egyféleképpen, a folyamatos, érdekfeszítő és motiváló ismeretterjesztés révén lehet elérni.

Mindenekelőtt azonban a mediátorok alapképzéséről ejtenék néhány szót. A közvetítés 2010. évekbeli elindulását követően hamarosan megszigorodtak a közvetítővé válás feltételei, szakmai képzési és továbbképzési követelmények rögzültek a jogszabályokban²⁷. A jogalkotás szintjén heves szakmai vita bontakozott ki a képzési követelményekről.

Az egyik álláspont szerint a közvetítői tevékenység biztosítéka a meghatározott tartalmú képzés, míg a másik vélemény szerint a gyakorlatot kell elindítani, majd a hatásvizsgálatok alapján korrigálni a szabályozást. A kompromisszumos megoldásként egy rövid, 60 órás, elméleti és gyakorlati képzés elvégzésével elkezdhető a közvetítői tevékenység, de ezt követően intenzív kapcsolatot kell tartani a közvetítői szakmával a folyamatos továbbképzések révén. A viták ellenére abban viszont egyetértés

²⁷ A bírósági közvetítésről- mindenkinék, szerk: Gyengéné Nagy Márta, Kőrös András Budapest, HVG-ORAC, 2016. 17., 79-80.o.

mutatkozott, hogy a képzési követelmények mind a bírósági, mind a bíróságon kívüli közvetítőkre egyformák legyenek, így mindkét csoport a képzési rendelet²⁸ alapján kerül „kiképzésre”.

Jómagam 2017. októberében a Magyar Igazságügyi Akadémia 60 órás képzésén vettem részt, ahol Hunyadi Krisztina coach, senior mediátor tréner ismertette meg a 15 fős csoportot a bírósági közvetítés elméleti, pszichológiai, kommunikációs alapjaival az első három napon, majd egy hét múlva a második modulban már kifejezetten a gyakorlatra fókuszálva szituációs egyéni gyakorlatokat és esetmegbeszéléseket végeztünk.

A képzések másik típusát az ún. érzékenyítő képzések jelentik, amelyek magát a mediációt és annak eredményességét, előnyeit és módszereit mutatják be elsősorban azoknak, akiknek döntő szerepük van a folyamatban: a bírónak. Az Országos Bírósági Hivatal már 2013. évtől kiemelt figyelmet fordított a tájékoztatásra, így létrejött a Bírósági Közvetítés Munkacsoport, amely tagjai fő feladatuknak tekintik a bírósági közvetítés hazai bírósági rendszerbe való beillesztését és megszilárdítását, a jogintézménnyel kapcsolatos információk terjesztését és az ehhez szükséges szakmai anyagok elkészítését. Évente megrendezésre került a bírósági közvetítés országos szakmai konferenciája, amelyen az elmúlt időszak eredményeit, az gyakorlati fejleményeket veszik a jelenlévők górcső alá. Nem elhanyagolható a nemzetközi tapasztalatok megismerése sem, hiszen azok tapasztalatait beépítve új lendületet kaphat a szakma. Ennek fényében több alkalommal adott otthont a Magyar Igazságügyi Akadémia a bírósági közvetítés nemzetközi konferenciájának.

A népszerűsítésben a bíróságok is aktívan résztvettek. A Gyulai Törvényszéken az egyik közvetítő kolléganő és profi színészek részvételével kisfilm készült, amely fikatív családjogi eseten keresztül mutatja be közérthetően az eljárás lényegét, menetét és azt a sajátosságait, amivel vonzóvá tehető a perben álló felek számára.

A kisfilm sikerét jelzi, hogy már országosan is széles körben megnézik, és több szakmai előadáson, a jogintézmény iránti fogékonyságot kialakítani szándékozó képzésen és konferencián nagy sikerrel mutatták be mind szakmai, mind pedig civil közönség számára²⁹.

²⁸ 63/2009. (XII. 17.) IRM rendelet a közvetítők képzési és továbbképzési követelményeiről

²⁹ „Bírósági közvetítői szakmai nap” - szakmai hír <http://kpintra.justice.hu/hirek/20141126/belso-hir/birosagi-kozvetitoi-szakmai-nap> (2021.03.20.)

3. Egy közvetítői ügy elintézésének általam követett folyamata

Az Országos Bírósági Hivatal Elnöke 2018. február 1. napjával jelölt ki bírósági közvetítővé. Erre az időszakra jellemző, hogy a képzésekre sokszoros a túljelentkezés, a szakmai együttműködés gyakori és aktív, a mediátori hálózat kiépült, rendelkezésre álltak már gyakorlati tapasztalatok, iratminták. Amikor a Gyulai Törvényszék illetékességi területén kijelölt hat mediátor egyikeként megkezdtem a tevékenységemet, döntően ezen jó gyakorlatokra alapítottam a munkát.

A közvetítői ügyek túlnyomó része a hét járásbíróság közül hátról érkeznek. A bírósági koordinátor a szignálás során figyelembe vette a hatékony és arányos ügyelosztást, amelyet évről évre felülvizsgált és szükség esetén módosított.

Az ügyeket a törvényszék polgári peren kívüli kezelőirodája iktatja Pkm. lajstromba, majd hivatalsegéd útján, belső tértivevénnyel felszerelve érkeznek elém. Működésem három éve alatt valamennyi ügyem a szolgálati helyemet is jelentő Gyulai Járásbíróságról érkezett, kivétel nélkül kivonatos tárgyalási jegyzőkönyvbe foglalt közös kérelem alapján.

Egyoldalú kérelem esetén vizsgálni kell a per folyamatban létét, illetve meg kell keresni a másik felet a közvetítői eljárás iránti kérelme beszerzése iránt.

Ezt követően kitűzöm az első közvetítői megbeszélést. Meghívót küldök a feleknek, amelyben meghatározom az első találkozó helyét és pontos időpontját és röviden tájékoztatom a feleket a mediáció lényegéről és elérhetőségeimről. A jogi képviselőknek más tartalmú tájékoztatást küldök, amelyben felhívom a jogi képviselő figyelmét, hogy az első közvetítői megbeszélésen a felek személyes jelenléte nem mellőzhető, az ügyvédnek a közvetítői eljárásra kiterjedően is érvényes meghatalmazással kell rendelkeznie, továbbá meghatalmazástól függetlenül a jogi képviselő kizárólag a másik fél hozzájárulásával vehet részt az eljárásban.

A közvetítői megbeszéléseket jellemzően a reggeli órákra tűzöm, amely időpont előtt az erre a célra fenntartott mediációs helyiséget előkészítem az ülésre, a protokoll szerint lapokat, tollakat, ivóvizet, poharakat helyezek el, gondoskodom a kellő számú szék meglétéről. A felek megérkezésekor a bemutatkozást követően röviden tájékoztatom őket a mediáció lényegéről, az eljárás menetéről, az időkeretről és alapvető magatartási szabályokról. Amennyiben közvetítés iránti kérelmüket fenntartják, sor kerül a bírósági közvetítési eljárás megindítására irányuló nyilatkozat aláírására.

Ezt követően a közvetítés szakmai protokollja szerint következik a felek megszakítás nélküli kb. 10 perces „saját ideje”, majd a párbeszéd. Megegyezés esetén feljegyzem magamnak annak tartalmát, szóban összegzem a feleknek, majd kb. egy óra időtartamra kiküldöm őket és írásba foglalom a megállapodást. Visszatértükkor felolvasom az érdemi részt azzal, hogy javítás, pontosítás iránti igényüket bármikor jelezhetik. Végül a kinyomtatott dokumentum alapos áttanulmányozására hívom fel a feleket, és aláírást követően gratulálok a sikeres megállapodáshoz.

A felek távozását követően elvégzem a szükséges adminisztrációt: az előre elkészített, de ki nem függesztett ülésjegyzékre rávezetem a megbeszélés eredményét, a megjelent felek és jogi képviselők számát, az ülés időtartamát, majd az aktát a zárható szekrénybe helyezem.

4. Néhány érdekes eset a közvetítői gyakorlatból

Bírósági közvetítőként eseteim túlnyomó részében élettársi kapcsolatok szűntek meg, ahol kevés kivételtől eltekintve volt közös gyermek. A gyermekek életkorára (0-10 év) tekintettel nem került sor bevonásukra a mediációs folyamatba.

Általános tapasztalat, hogy az egymásnak feszülő, nő-férfi kapcsolatukban sérült felek a gyermekeik érdekében valamilyen szinten mégis képesek együttműködni, legkönnyebben a kapcsolattartás tekintetében. Legnehezebben viszont az anyagiak vonatkozásában, nem véletlenül a megállapodások legcizelláltabb része a gyermektartásra vonatkozó rész.

Több esetben tapasztaltam, hogy a felek a saját időben érzelmileg felzaklatottan előadták saját álláspontjukat, majd az összefoglalás során meglepődve hallgatták, hogy tulajdonképpen a gyermek(ek)kel kapcsolatban a legtöbb kérdésben meg tudnak egyezni.

4.1. Eltérő szükségletek

Ehelyütt utalnék vissza arra, hogy a közvetítés leginkább a szükségletalapú konfliktusok esetén a leghatékonyabb. Szinte minden ügyben tetten érhetők a felek különböző szükségleteiben való sérülései.

Látszólag pénzügyi különbségek indították az anyát gyermektartásdíj felemelése és hátralék megfizetése iránti per indítására az apa ellen, aki a felemelt összeg fizetését azonnal vállalta. A

tárgyaláson az anya is elismerte, hogy az alperesnek nincs hátraléka. A közvetítői megbeszélésen kiderült, hogy a felek között jelentős anyagi különbség van az apa javára, aki minden évben külföldi nyaralásra viszi a két gyermeket. Az anya viszont nehezebben tudja viselni a váratlan kiadásokat és a beiskolázás költségeit. Az apa kezdetben közömbös volt eziránt, mondván, hogy a nyaralásokat teljes egészében ő finanszírozza, és ezek a költségek magasabbak, mint az anya oldalán felmerülő kiadások. Az anya nem titkoltan sértett volt, hiszen ő ilyen élményeket nem tudott biztosítani a gyermekeknek.

Kérdéseimet a gyermekek érdekeire fókuszálva tettem fel, így a szülők álláspontja oldódni kezdett, és végül megállapodást kötöttek: az apa számla ellenében vállalta a gyermektartásdíjon felüli egészségügyi többletellátást jelentő orvosi, gyógyászati kiadások (szemüveg, fogászati kezelés stb.) és az iskolakezdési költségek felének kifizetését. Az anya kérésére belekerült a megállapodásba, hogy a nyaralások költségeit 100 %-ban továbbra is az apa állja.

4.2. Kapcsolattartás

A felek a szülői felügyeleti jog gyakorlásának rendezése és járulékaik iránt indított perben már az első tárgyaláson egyezséget kötöttek a szülői felügyelet gyakorlása és a gyermektartásdíj kérdésében. A közvetítés már csak a kapcsolattartás kérdésében indult meg.

Bár a szülők között a kommunikáció és az együttműködés rendben volt, a 9 éves kislány és az apa közötti kapcsolattartásban nem tudtak konszenzusra jutni. A probléma gyökere az volt, hogy az apa külszolgálaton dolgozott, hazatértekor pedig saját édesanyjánál lakott, így a kislánnyal is ott találkozott. Ugyanakkor az anya és az anyósa között olyan régi feszültség húzódtott, amely miatt az anya ezen módot sehogy sem tudta elfogadni. Szerencsére az apa a gyermek érdekében tudott engedni, ezáltal a megállapodásban vállalta, hogy a kapcsolattartás alatt az apai nagymamát a gyermekkel nem látogatják meg, valamint megbeszéli az édesanyjával, hogy a kapcsolattartás időtartamában ne keresse fel őt a lakóhelyén.

4.3. Szerepcseré I.

A fiatal pár közötti jogvita az egyéves kislányuk feletti szülői felügyeleti jog rendezése iránt zajlott. Már a saját időben észlelhető volt az anya kommunikációs fölénye a csendesebb apával szemben. Az anya többször felhozta azt az esetet, amikor az apa a kapcsolattartás alatt egy nem megfelelő krémmel ápolta a kisbaba bőrét, akin ezért kiütések jöttek ki. Az apa elmondta, hogy egyrészt a krémet az anya adta oda neki, másrészt orvoshoz is elvitte a kicsit, ahol a kiütések oka nem derült ki

egyértelműen. Érezhető volt, hogy ez az anyának valamiért nagyon fontos, de kérdéseimre már saját magával is ellentmondásba került, valójában ezt az egy apai „botlást” használta fegyverként volt párja ellen folyamatosan és minden logikát nélkülözve.

Ekkor megkértem a feleket, hogy szülői minőségükben mondják el, hogy miként látják a másik felet. A kezdeti megdöbbenés után a „tükör” kezdte elmozdítani a merev álláspontokat, elindult a gondolkodás a kapcsolattartás rendezésével kapcsolatban. Azonban váratlanul ismét előkerült a testápolás eset, és ekkor már én sem láttam reményét a megállapodásnak, így az ülés eredménytelenül zárult.

4.4. Szerepcseré II.

A szerepcserére mint mediációs technikára másik példa egy 2019. évből származó eset. A felek korábban Budapesten éltek, majd a kapcsolat megromlása után az anya visszaköltözött Gyulára.

Az apa azért indította a szülői felügyeleti jog megváltoztatására irányuló pert, mert szerinte túl nagy anyagi teher hárul rá, hogy kéthetente Gyulára kell jönnie a gyerekekért, majd vissza kell őket hoznia. Kérte, hogy volt felesége fizesse ki neki az egyik utat, vagy helyezték el nála a két fiúgyermeket. Valójában mindketten jó anyagi körülmények között éltek, de a felszínen dúltak az indulatok. Kiderült, hogy amikor egyszer Budapesten felejtették az egyik gyermek sapkáját, az anya dührohamot kapott. Otthon földhöz vágta a gyerek telefonját - amit természetesen az apától kapott - amitől a gyerek persze sírva fakadt. Kértem, hogy helyezkedjenek bele a gyermekek helyzetébe. Az anyát kértem, hogy élje át ezt a történetet a gyermeke szempontjából, hogy mit is érezhetett. Az apára is hatott ez. Kiderült, hogy az anya elköltözéséig tulajdonképpen jó kapcsolatot tartottak.

Az apa méltatlankodott ugyan, hogy folyton őt hívta a volt felesége, ha valamit meg kellett javítani, de kiderült, hogy tulajdonképpen hiányzik neki ez a közelség. Végül a 3. ülésen kötöttek megállapodást, mert az apa nehezen engedte el a korábbi életét.

4.5. Amikor nem tudunk segíteni

A közvetítőnek tevékenysége során sok körülményre kell egyidejűleg figyelemmel lennie, észlelnie kell a konfliktus típusát, időbeliségét, megfelelő kommunikációs technikát kell választania, de legalább ugyanennyire fontos, hogy észlelje azt is, hogy az adott ügyben nem célszerű a mediáció. Ilyen többek között az az eset, amikor nem a döntés, hanem maga a perlekedés a cél.

Ez érhető tetten egy 2018. évi ügyben, amikor a felek csak azért indítottak immáron harmadjára pert szülői felügyeleti jog rendezése miatt, mert egyszerűen pereskedni akartak.

Nem lehetett őket semmivel kimozdítani a bebetonozott álláspontjukból, végül kijelentették, hogy nekik csak az jó, ha a bíró ítéletet hoz. Arra a felvetésre, hogy láthatólag azt sem tartják be, mert már több ítélet született, annyit reagáltak, hogy nekik csak a bírói ítélet felel meg, és egyáltalán nem kívánnak megállapodni.

4.6. Váratlan siker

Az életfelfogással és vallással kapcsolatos ellentétek az értékkonfliktusok körébe tartoznak, amelyek megoldása vagy kezelése tipikusan nem a mediáció feladata. Éppen ezért volt különleges egy 2019. évi eset.

A házassági bontóperből érkező mélyen vallásos, már-már bigott férfi és felesége között viszonylag nagy volt a korkülönbség. Korábban mindketten a Jehova tanúi gyülekezetbe jártak, de a nőnek ez túl sok volt, lazítani próbált, viszont a férje nem engedte. A nő kilépett a kapcsolatból. A férfi nem engedett álláspontjából, de ekkor utolsó mentsvárként rákérdeztem, hogy mit mondanak a gyülekezet tanításai a házastársak közötti együttműködésről. Végül ő idézte a Bibliából, hogy miért is kell megértenie a nőt, és ettől kezdve gyakorlatilag elhárult az akadály, tovább tudtak jutni, és megállapodást kötöttek.

VI. A bírósági közvetítés pillanatképe és lehetséges jövőbeli irányai (összegzés)

2020. év elején bizakodással néztünk az előttünk álló feladatokra, a koordinátor kitűzte az első munkacsoport ülés időpontját, amely témája a 23/2019. (XI. 14.) OBH utasítás szerint működés megtervezése volt.

A 2020. február 1. napján hatályba lépő új OBH utasítás nyomán az ülés elmaradt, de még el sem tudtunk gondolkodni, hogyan dolgozunk tovább, amikor másfél hónap múlva kihirdetésre került a COVID- járvány miatti veszélyhelyzet³⁰, majd a rendkívüli ítélkezési szünet³¹.

³⁰ 40/2020. (III.11.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet kihirdetéséről

³¹ 45/2020. (III.14.) Korm. rendelet az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány megelőzése, illetve következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében elrendelt veszélyhelyzet során teendő intézkedésekről (II.)

Mindezek két oldalról is hatottak a bírósági közvetítésre. Egyrészt a bírónak váratlanul a korábbiakhoz képest teljesen idegen szabályok (pl. tárgyaláson kívüli ítékezés) között kellett biztosítaniuk az igazságszolgáltatás folyamatos és törvényes működését, amely során a felek közvetítésre való irányítása háttérbe szorult. Másrészt voltak már benyújtott kérelmek, amelyekben értesítettem a feleket, hogy a rendkívüli ítélezési szünetre és a koronavírus járvány okán elrendelt veszélyhelyzeti intézkedésekre tekintettel a közvetítői megbeszélés időpontjának kitűzéséről a rendkívüli ítélezési szünet lezárultát követően intézkedem. Amikor a veszélyhelyzet megszűnését követően erre sor került, levelemre a felek már egyáltalán nem is válaszoltak, illetve a per szünetelés okán meg is szűnt.

Az elmúlt egy évben a folyamatosan változó jogszabályi környezetben kellett tevékenységünket folytatni, amelyben egy biztos pont mutatkozott, a távolságtartás. Éppen az, amelytől a mediáció a lényegét veszíti el. Egészen friss élményem is van ezzel kapcsolatban. A felek ügyvédjeikkel érkeztek meg a bíróságra, ahol nem a mediációs szobában, hanem egy kijelölt, járványvédelmi szempontból alkalmas irodában fogadtam őket - egy plexifal mögött. A felek az előírt 1,5 méteres távolságban ültek egymástól. A maszk miatt mindenki feszélyezett volt, gyakran nem hallottuk egymást, olykor a levegő hiányával küszködtünk valamennyien. Az oldott, közvetlen, partneri légkör szóba sem jöhetett, majd számomra is meglepő módon nem zárult le a közvetítés, hanem egy következő ülés kitűzésére került sor.

Közvetítő kollégákkal való beszélgetésekből azonban inkább az derül ki, hogy ebben a helyzetben a klasszikus mediációs technikák nagyon alacsony határfokkal működnek.

A 2019. év végéig a mediáció egy dinamikus fejlődésen ment keresztül, a társadalom pereskedő része kezdte megismerni és terjeszteni a jogintézményt. A bírók között még mindig vannak teljesen elutasítók.

Informális beszélgetéseken nem egyszer hangzik el, hogy „mit tud tenni az egyezség érdekében egy bírósági titkár, amit a bíró a tárgyaláson nem”, vagy „hogyan oldhatná meg a közvetítő felek problémáját, hiszen nem pszichológus”.

Ugyanakkor többségük elfogadta a mediációt, meglátja a lehetőséget és segíti a feleket a közvetítésben való részvételre. Nem hagyható ugyanakkor figyelmen kívül az a tény sem, hogy a bírók adatszolgáltatási kötelezettsége magában foglalja a bírósági közvetítésre küldött ügyeket is.

Véleményem szerint esetükben a bírói szemléletváltás eddigi statisztika alapú módszerétől eltérő, tapasztalatokon nyugvó támogatására van szükség. A hangsúlyt a bírók interaktív formában történő érzékenyítésére helyezném, amely során akár szituációs gyakorlatok révén szemléltetni lehet a konfliktusok formáit, a különböző mediációs típusokat, technikákat és azok hatásait. A tárgyaláson a bíró rövid időn belül rá tudna érezni, hogy a felek közötti konfliktus épp melyik szakaszban tart, és ehhez képest a lehető leghamarabb felhívna a felek figyelmét a közvetítés lehetőségére, előnyeire, vagy adott esetben elrendelné a kötelező közvetítést.

A statisztika bármennyire is népszerűtlen, nem kerülhető el. Ezzel kapcsolatban Kertész Tibor közgazdaságtanra visszautaló gondolatai keltették fel a figyelmemet³². Ő a mediációval kapcsolatban elkülöníti a hatékonyság és a hatásosság fogalmát. Hatékonyság alatt azt érti, hogy az eljárás akkor hatékony, ha adott idő alatt, a legkevesebb energiabefektetéssel a lehető legjobb eredmény produkálja. A bírósági közvetítésre lefordítva ez úgy jelenik meg, hogy a mediációra alkalmas perekben minél több esetben induljon meg közvetítői ügy, amelyek lehetőleg nagy arányban záruljanak megállapodással.

Véleményem szerint most ez a helyzet, és nyomást is gyakorol mind a bírókra, mind a közvetítőkre. A teljesítménykényszer viszont visszaüt, az elhivatottságot csökkenti mindkét oldalon.

Itt léphet be a hatásosság fogalma, amely azt jelenti, hogy az eljárás ténylegesen el is éri a kívánt eredményt.

Ami a közvetítés szempontjából nem a megállapodás, hanem a változás a kommunikációban, megértésben, elismerésben, így a felek számára megfelelő megoldás megtalálása! A bírósági rendszeren belül szerintem ez utánkövetéssel mérhető lenne.

Magyarországon a bírósági közvetítés az elmúlt szűk két évtizedben elhivatott szakemberek által, alulról kezdett építkezni, amelyet hamar támogatásáról biztosított a bírósági igazgatás is.

A jelenleg hatályos OBH utasítás szerint a bíróság elnöke a bírósági közvetítéssel kapcsolatos helyi igazgatási feladatként a helyi sajátosságoknak megfelelően gondoskodik a bíróság illetékességi területére kijelölt bírósági közvetítők igazgatási és szakmai felügyeletéről. Az OBH elnöke az ilyen

³² Kertész, 2010. 125.o.

célből létrehozott tanácsadó testület vagy ilyen célból felkért szakértő igénybevételével erre irányuló konkrét kérelmére, esetileg támogatja a bíróság elnökét.

Ebből következően a bírósági közvetítés további irányát a bírósági elnökök határozzák majd meg. Ez lehetőséget biztosít a törvényszék jellegzetességeinek - ügyforgalom járásbíróként, mediációs „hajlandóság” feltérképezése - figyelembevételére, valamint a kollégákkal való közvetlen kapcsolat miatt az érzékenyítő alkalmak, képzések oldottabb hangulatú megvalósítására.

Bízom abban, hogy a járványügyi védekezés megszűnését követően a mediátorok egy munkacsoport ülésen előadhatják elképzeléseiket, és új lendületet adhatnak a bírósági közvetítésnek.

Vallom, ezért dolgozatom egészében törekedtem annak hangsúlyozására, hogy a mediáció az igazságszolgáltatás leghatékonyabb eszköze a családjogi perek sajátosságainak kezelésében. A felek közötti együttműködés kialakítása, fenntartása nem csak a felek, a pert időszerűen befejező bíró, a megállapodást rögzítő közvetítő, a nyertes fél jogi képviselőjének érdeke, hanem tulajdonképpen az egész jelenlegi és jövőbeli társadalomé, amelyet a perben érdekelt szülők, gyermekek és azok utódai is alkotnak.

Irodalomjegyzék

1. Dr. Göncz Kinga - Wagner János: Konfliktuskezelés és mediáció In: Dr. Eörsi Máttyás - Dr. Ábrahám Zita (szerk.): Pereskedni rossz! Mediáció: A szelíd konfliktuskezelés, Budapest, Minerva Kiadó, 2003. 15-16.o.
2. A bírósági közvetítésről- mindenkinek, szerk: Gyengéné Nagy Márta, Kőrös András, Budapest, HVG-ORAC, 2016., 18-23.o., 34-35.o., 79-80.o.
3. Somfai Balázs: Bontás és közvetítés. In: Családi Jog 2003. 2. szám, 6.o.
4. Dr. Juhász Edit: Törvény a közvetítói tevékenységről In: Dr. Eörsi Máttyás - Dr. Ábrahám Zita: Pereskedni rossz! Mediáció: A szelíd konfliktuskezelés, Budapest, Minerva Kiadó, 2003. 54.o.
5. Dr. Gyengéné dr. Nagy Márta: A bírósági közvetítés fejlődésének lehetőségei Magyarországon. In: Családi Jog 2014. 4. szám, 2.o.
6. Dr. Eörsi Máttyás - Dr. Ábrahám Zita: Pereskedni rossz! Mediáció: A szelíd konfliktuskezelés, Minerva Kiadó
7. Juhászné Koós Edit: Speciális jellemzőkkel bíró hungaricum: A gyermekvédelmi közvetítói eljárás dilemmái (https://adreupe.uni-miskolc.hu/files/49/ADR-2017-1_Koos.pdf) (2021. 02. 19.)
8. Dr. Kardos Ferenc: Kapcsolatügyeletek Magyarországon (<https://www.makamosz.hu/bemutakozas/a-kapcsolatugyelet-tortenete>) (2021. 02. 19.)
9. Kertész Tibor: Mediáció a gyakorlatban. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2010.
10. Nagy Márta: Bírósági mediáció. Bába Kiadó. Szeged, 2011.
11. Vékás Lajos / Gárdos Péter (szerk.): Nagykomentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez. <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/367/id/A14Y1522.KK/ts/20200101/lr/chain10530/> (2021.03.06.)

Jogsabályok jegyzéke

1. 2002. évi LV. törvény a közvetítói tevékenységről
2. 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről
3. 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról
4. 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló

5. 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról
6. 14/2002. (VIII. 1.) IM rendelet a bírósági ügyvitel szabályairól
7. Európai Parlament és a Tanács (2008. május 21.) 2008/52/EK. számú irányelve a polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjairól